

Etnik Milliyetçilikten Sivil Milliyetçiliğe Geçişte Tarihin Rolü: Quebec Örneği

Hüseyin Kalaycı*

Özet

Bu makale, ulusal kimliğin inşasında tarihsel sürecin önemini, özellikle toprağa dayalı, sivil Quebec kimliğinin ortaya çıkışı bağlamında ele almakta. Quebec milliyetçiliği, tıpkı Katalan ve İskoç milliyetçiliği gibi genelde etnik milliyetçilik şeklinde tarif edilir. Etnik milliyetçilik çoğu zaman gerici ve hatta ırkçı olarak resmedildiğinden Quebec kimliğinin etnik milliyetçilik şeklinde tanımlanması Quebec milliyetçiliğini değersizleştirmekte ve zayıflatmaktadır. Gerek gündelik hayatta gerekse akademide etnik milliyetçilik akıldışılık ve kabilecilikle ilintilendirilirken sivil milliyetçilik Fransız Devrimi'nin eşitlik, özgürlük ve kardeşlik kavramlarıyla ifade edilir. Bu makale, tarihin, ulusal kimliğin inşasında önemli bir yer tuttuğunu öne sürerken, Fransız Kanadalı milliyetçilerin egemenlik projelerini meşrulaştırabilmek için tarihi yeni baştan yazarak nasıl yeni bir kimlik yarattıklarını göstermektedir: sivil Quebec ulusu.

Anahtar kelimeler: Etnik milliyetçilik, sivil milliyetçilik, Quebec milliyetçiliği, Quebec kimliği, Sessiz Devrim

Abstract

This article examines the role of historical process in the construction of national identity, particularly focusing on the emergence of a territorially-based civic Quebec identity. Quebec nationalism, just like its Catalan and Scottish counterparts, is usually defined as ethnic nationalism. However, such delineation of Quebec identity marginalizes and undermines Quebec nationalism because ethnic nationalism is usually described as reactionary and even racist. Both academic and colloquial uses of ethnic nationalism entail irrationality and tribalism while civic nationalism is usually associated with the enlightenment of the French Revolution along with its concepts of equality, freedom and fraternity. This article suggests that history is major component in the construction of national identity. It argues that the French Canadian nationalists, seeking to legitimize their projects of sovereignty, reinvented their history by creating a new identity: the civic Québécois nation.

Key Words: ethnic nationalism, civic nationalism, Quebec nationalism, Quebec identity, Quiet Revolution

---

* Yrd. Doç., Maltepe Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ve AB Bölümü (İngilizce)

Benedict Anderson, “Hayali Cemaat” (1983) adlı kitabında ulusun zamansal ve mekânsal anlamda biricik bir varlık olarak tahayyül edilmesi gerektiğini ileri sürerken, ulusların hayal edilen bir insan topluluğundan daha fazlası olduğunu söylemeye çalışır. Ulus, bir geçmişi ve geleceği olan ve de belirli bir bölgede yoğunlaşmış bir topluluk olarak tahayyül edilir. Bir ulusal topluluğu düşünürken aynı zamanda hem bir mekân -yurt- hem de zaman -tarih- hayal edilir. Zamansal boyut, bütün ulusların kendi tarihlerine dair diğerlerinkine benzemeyen bir anlayış geliştirmelerini ve ulusal kimlik ve kültürlerine meşruluk kazandırmalarını sağlar (Billig, 2002: 85-89). Ernest Renan’ın bir ulusun inşasında hatırlama ve unutmanın vazgeçilmez rol oynadığına dair ünlü sözü anımsanırsa, her ulusun neden kolektif bir tarihe ve hafızaya ihtiyaç duyduğu daha iyi anlaşılır. Ortak bir kadere inanmak, güvenmek ve topluluğun hedeflerine (projelerine) sadakatle bağlanmak ulus olmanın vazgeçilmez öğeleridir. Ulusal hafıza ve ulusal projeyi ulusal kültürün ayrılmaz öğeleri olarak gören Quebec’li düşünür Fernand Dumont’un, ulus olmayı, “büyük şeyleri birlikte yapmış olmak ve daha yapmayı istemek” olarak tarif etmesi bundandır. Tarihsel bir topluluk olarak kurgulanan ulus, “her şeyden önce, geçmişten gelen ve hafızanın da oluşumunda başlıca rol oynadığı bir topluluğun tarihsel mirasıdır” (Dumont’tan akt. Langlois, 2002: 22).

Tahayyül etmenin tek bir biçimi olmadığından ulusların tek bir tarihi yoktur, hatta çoğu zaman ulusal tarihler yeniden yazılır ve her yeniden yazılma o an için geçerli olan hegemonik dengeleri yansıtır. Billig’in de vurguladığı gibi “tarihi hikâyeler hegemonik mücadeleler sonucunda ortaya çıkar” (Billig, 2002: 86). Bu nedenle elli yıl önce üzerinde çok durulmayan ya da bir ayrıntı olarak görülen bir olayın ulusal tarihin yeniden yorumlanması sırasında birdenbire öne fırlayıp öneminin keşfedilmesine sıkça rastlanır. Türkiye’deki ilk ve orta öğretim okullarında okutulan tarih kitaplarında Türklerin Malazgirt’e girişinin çok önemli bir tarihi olay olarak aktarılmasının Anadolu’nun Türkleştirilmesiyle aynı döneme rastlaması bu açıdan şaşırtıcı değildir (Copeaux, 1997). Moldovalıların SSCB’ye bağlı oldukları dönemdeki tarih anlatılarında etnik köken olarak aslında Rus olduklarından bahsedilmesi, fakat daha sonra komünizmin çökmesiyle, özellikle Romanya’nın AB üyeliği sürecinde Moldovalıların hem etnik hem de dil olarak Romen kökenlerine atıfta bulunulması, ilk başta çelişkili gibi görünse de aslında bu hegemonik mücadelenin ürünüdür. Farklı grupların (sınıflar, dini cemaatler, bölgesel topluluklar, cinsiyet grupları veya etnik gruplar) ulusun tümünün temsilcisiymiş gibi konuşmaları ve başka grupların tarihini de kendi “merkezi” rollerine uygun düşecek şekilde tanımlamaları olağandır. Walter Benjamin’in öne sürdüğü üzere, tarih her zaman muzafferlerin zaferlerini kutlayan, onlara ait bir anlatı olmuştur (Billig, 2002: 87).

Quebec'ilerin tarihle ilişkisi tüm uluslarınki gibi seçici ve karmaşıktır. Ulusal kimliğin hayati unsurlarından biri olan tarih, Quebec milliyetçiliğinde hem kurtulunması gereken bir yük hem de egemenliğe taşıyacak bir itici güç rolü oynar. 1960 öncesi Fransız Kanadalı tarihinden 1960 sonrası Quebecli tarihine geçişte, tarihe bakış ve yorumlayışta ciddi bir değişim yaşanır; ezilmiş, mağdur, sömürülmüş Fransız Kanadalı özne yerini gururlu, başarılı, mağrur Quebecli özneye bırakır. Ulusal kimliğin inşasında tarihin nasıl bir işleve sahip olduğunu ve ülkenin geçirdiği toplumsal ve siyasal değişime göre tarihin nasıl yeniden yorumlandığını göstermesi bakımından Quebec ilginç bir örnek sunar. Quebec, tarihin iki ayrı yorumuna, 1960'lardaki Sessiz Devrimin ardından tarihin yeniden yorumlanmasını takiben birbirine neredeyse tamamen zıt ikili bir tarih anlayışına sahiptir. Asimilasyon korkusuna ve beka fikrine dayanan ve İngilizlerin çoğunluğu oluşturduğu Kanada Federasyonunda Fransız dili ve kültürünü korumaya şartlanmış Fransız Kanadalı “etnik” milliyetçiliğinden, Quebecli kimliğinin yüceltildiği, toprağa dayalı (territorial), Quebecli sivil (civic) milliyetçiliğe geçiş elbette tarihin yeniden yazılmasıyla mümkün olmuştur. Mevcut ulus-devletlerin hemen hepsinin topraklarında baş gösteren azınlık milliyetçiliklerine “etnik milliyetçilik” yaftası yapııştırarak meşruiyetini MEŞRUIYETLERİNİ sorgulanır kıldığı düşünülürse, sadece Quebec milliyetçiliğinin değil diğer tüm azınlık milliyetçiliklerinin meşru sayılabilmek için “sivil milliyetçiliğe” geçiş yapması bir bakıma zorunludur. Bu çalışmada, Quebec ulusal kimliğinin oluşumunda tarihin işlevi ve Fransız Kanadalı kimliğinden Quebecli kimliğine nasıl geçiş yapıldığı incelenmeye çalışılacaktır.

Beka (Survivance) Paradigması ve Fransız Kanadalı Milliyetçiliği

Sorunların nedenini anlamak tarihe bakmayı gerektirir; Quebec sorunu bu açıdan bir istisna oluşturmaz. Bazı yazarlar Quebec sorununun başlangıcını 1960'lı yıllardaki Sessiz Devrimle ilişkilendirse de, Quebec-Kanada gerginliği çok daha eski tarihlere dayanır. Ulusal kimliklerinin inşasında “hem tarihe ihtiyaç duyan hem de bu tarihin baskısı altında ezilen Quebec'ilerin” (Dumont, 1971: 50), tarihle bu ikircikli ilişkilerini onların azınlık konumlarına bağlamak çok indirgemeci bir yorum olmasa gerekir. Bir Fransız kolonisiyken İngilizlerin fethiyle Britanya kolonisine dönüşen Fransız Kanadalılar bu fethin “travmasını” uzun yıllar hafızalarından atamamışlar, ama daha önemlisi, bu fethin Fransız Kanadalı etnik kimliğini besleyen önemli bir öge olduğunu fark etmeleriyle birlikte bunu hafızalarından bilhassa atmamayı ve hep hatırlamayı tercih etmişlerdir. Ancak Sessiz Devrimin hızlı modernleşme sürecinden sonra özgüvenleri artan Fransız Kanadalıların fetih yerine başarılarla odaklanması, Quebec'in tarihle ilişkisinin yeniden düzenlemesini sağlamıştır (Dumont, 1971: 53). Quebec'teki milliyetçiliği

(Quebec milliyetçiliğini değil) Fransız Kanadalı kimliğinin ezilmişliğine dayandıran yazarlar sıklıkla tarihi fetih öncesi ve sonrası diye ikiye ayırma eğilimindedir. Örneğin Guy Frégault'a göre, fethetme kadar olan sürede Quebec "normal" bir toplumdur, ancak 1759'daki İngiliz işgalinden sonra "kırık" bir halka dönüşür (Rudin, 2002: 164). Montreal tarihçileri,¹ Fransız Kanadalıların Fransız rejimi sırasında iktidarlarının zirvesinde olduğunu hatırlatarak fethin ne dramatik sonuçlar doğurduğunu vurgulamaya çalışırlar. Hatta fethin yarattığı bozgun o denli trajikleştirilir ki, Fransız Kanadalılarla Kızılderililer benzer kaderin (bozgunun) kurbanları olarak aynı mağdurlar fotoğraf karesine yerleştirilir ve bütün Fransız Kanadalı nesiller, tarihlerinin bu en temel olgusunu sürekli yineleyerek yetiştirilir² (Cook, 1986: 50).

Fransız Kanadalılar, bir yandan her an soylarının tükenme korkusunu duyarken bir yandan da mutlak özgürlük ve bağımsızlık hayali kurmaya devam ederler. Gelecek, Fransız Kanadalılar için hem korku hem de umut kaynağıdır. Sessiz Devrime kadar bu paradokstan kurtulamazlar ve gelecek korkusu ile umudunu aynı anda taşımayı sürdürürler. Aslında bir gün hem yok olacakları endişesini duymak hem de özgürleşecekleri umudunu taşımak bütün azınlıkların ikilemidir. Fransız Kanadalıların Kanada devletiyle ilişkilerini yönlendiren birçok zaman bu asimilasyon korkusu olur ve bugün dahi bu korku tamamen ortadan kalkmış değildir. Asimilasyona boyun eğmemek ve özgürleşmek için hangi stratejiyi benimsemeleri gerektiği konusunda o gün de bugün de tam bir görüş birliğine varamamışlardır. Kimisi Fransız Kanadalı kimliğini korumanın en iyi yolu olarak Kanada devleti içinde özerk yapıda kalmayı, kimisi de bağımsızlığı savunur.

1534 yılında Jacques Cartier'in,³ St.-Laurent körfezine adım atmasıyla birlikte, Fransız Kanadalılar, İngilizlerle birlikte Kanada'nın iki halkından biri haline gelirler. Michel Brunet gibi tarihçiler, Fransız Kanadalıların kolektif haklarının başlangıcını 17. yüzyılın başlarına, Yeni Fransa'daki (Nouvelle France) ilk yerleşimlerine kadar götürürler (Thomson, 1995: 72). Brunet'e göre, Quebec'in tam ortasından geçen St.-Laurent Nehri Vadisi 17. yy'da Fransızlar tarafından sömürgeleştirildiği dönemde Fransız Kanadalılar zaten ayrı bir milliyettir. Ancak, 1759'da Plaines d'Abraham'da Fransız güçlerinin bozguna⁴ uğramasıyla Britanya, Yeni Fransa kolonisinin hakimiyetini ele geçirir. Fransız yönetimi

1 Maurice Séguin, Guy Frégault ve Michel Brunet Montreal Okulunun üç tarihçisidir.

2 Örneğin egemenlikçilerin desteklediği Parti Québécois'in devlete dair bütün dokümanları, ulusal düşüncede fethin merkeziliğini göstermek için 1759 bozgununu başlangıç noktası olarak alır (Cook, 1986 : 51).

3 Jacques Cartier'e göre, Kanada'ya bağlılığı sağlayacak şey milliyetçilik değil kardeşliktir (Fossum, 2003: 18).

4 Bozgunun ardından Fransızca konuşan birçok elitin Fransa'ya geri dönmesi Fransız kimliği yerine Fransız Kanadalı (Canadien) kimliğinin daha da güçlenmesine neden olur (Thomson, 1995: 73).

sirasında bu bölgeye göç eden Fransız sayısı çok olmadığından 1763'teki “Yedi Yıl” savaşlarından sonra bu topraklar Fransızlardan İngilizlerin hakimiyetine geçtiğinde bölgede zaten az sayıda Fransız Katolik nüfus bulunmaktadır.⁵ Genelde geçimini topraktan sağlayan Fransız Kanadalılar, 19. yy'ın ortalarındaki teknoloji ve ulaşımındaki değişiklikler sayesinde Quebec'te yaşanan sanayi devrimine kadar, tarıma dayalı bir toplum olma özelliğini sürdürür⁶ (Rudin, 2002: 161).

Quebec'in tarihsel gelişimine bakıldığında ulusal bilincin ortaya çıkışı 1820'lerdeki Vatanseverler (Patriots) hareketine kadar götürülebilir. 1837 Papineau ayaklanmasının başarısızlığı ve İngilizlerin tahakkümü Fransız Kanadalılarda gelenekçi bir milliyetçilik anlayışının yerleşmesine neden olur. Fransız Kanadalıların “etnik” kimliğe dayalı milliyetçiliğinin gelişmesi, büyük ölçüde 1837-1838 Vatanseverler ayaklanmasının başarısızlığının bir ürünüdür. Çoğunlukla Fransız soyundan gelen Vatanseverler; bağımsız, iki dilli ve laik, siyasi ilkeler çevresinde tertip edilmiş, Fransız ve Amerikan cumhuriyetlerinden esinlenmiş Kanada ulusunu inşa etmek isterler. 1837-38'de, Britanya düzenine ve Fransız Kanadalıların asimilasyonuna bir tepki olarak ortaya çıkan ve geniş bir kitlenin desteğini kazanan Papineau isyanı tüm çabalara rağmen başarısızlıkla sonuçlanır. Papineau isyanının bastırılması 1759'daki fetihden sonraki ikinci büyük bozgun olarak Fransız Kanadalıların hafızasına kazınır. Papineau'nun ruhban sınıfı karşıtı olması ruhbanı milliyetçi yazarların o tarihlerde ona çok fazla ilgi göstermemesine neden olurken, günümüzün seküler Quebec'i yıllar sonra Papineau'ya hem itibarını iade eder hem de ulus inşasında önemli bir rol atfeder. Papineau ayaklanmasına ön ayak olan Vatanseverler'in (Patriots) de yenilmiş olmalarına rağmen Quebec tarihinin saygın kişileri arasındaki yerlerini almaları için tarihin yeniden yazıldığı Sessiz Devrimi beklemleri gerekecektir. Nitekim yıllar sonra, Robert Lionel Séguin, onlardan “Patriots'lar bize şeref (dignity) ve özgürlüğün yolunu göstermiştir” diye bahsedecektir (Cook, 1986: 51). Bu hareketin başarısızlığı Fransız Kanadalıların asimilasyondan kurtulmak için başka bir yol bulmaları gerektiği anlamına gelmiş, bundan dolayı “etnik milliyetçiliğin” yükselişi Katolik geleneklere ve kırsal değerlere dayanmış ve Fransız Kanadalı kültürünün beka (la survivance) ideolojisinden esinlenmiştir (Oakes, 2004: 540).

5 1760 tarihinde Fransız Kanadalı sayısının 70.000 olduğu tahmin edilmektedir (Cantin, 2000: 87).

6 John Dickinson ve Brian Young, hayat, üretim ve ticaret tarzı konularında Quebec toplumunun geçirdiği büyük dönüşümleri tanımlamaya dayalı bir dönemselleştirmeye gider. Onlara göre Quebec'in tarihi altı dönemden oluşur:

- 1650 öncesi (sayısı bilinmeyen yıllar): yerlilerin sosyoekonomik sistemlerinin çağı;
- 1650-1810 (160 yıl): sanayi öncesi dönem;
- 1810-1880 (70 yıl): sanayi kapitalizmine geçiş dönemi;
- 1880-1930 (50 yıl): sanayi kapitalizmi dönemi;
- 1930-1960 (30 yıl): modernleşme dönemi;
- 1960'dan günümüze (30 yıl): Çağdaş Quebec (Létourneau, 1995: 24).

Zaten Fransız Kanadalılar, özgüven eksikliği ve Britanya'nın tartışılmaz gücü nedeniyle, bir bağımsızlık hayali kurmak için erken olduğunu düşünmüşlerdir. Eğer bir ayrılma olacaksa bunun 50-100 yıldan önce gerçekleşmeyeceğinin farkındadırlar, bu nedenle aradıkları daha çok yarı-bağımsızlıktır (Etienne Parent'ten akt. Séguin, 1971: 21). Fakat bu isyanın başarısızlığı sonrasındaki hayalkırıklığı onları bağımsızlık konusunda daha gerçekçi, bir başka deyişle kötümser bir çizgiye taşır. Papineau'nun takipçileri isyanın başarısızlığını gördükten sonra, eşitliğe ancak ve ancak diğer Kanadalılarla ortak siyasi sistem içinde ulaşılabileceği dersini çıkarırlar; böyle bir eşitlik mükemmel değildir ama daha ulaşılabildir (Cook, 1986: 57).

Fransız Kanadalıların İngiliz Kanadalı toplumdan tinsel üstünlüğüne odaklanan gelenekçi milliyetçilik, ekonomik ve siyasal olarak dışlanmışlığa boyun eğmeyi, hayatta kalabilme ve tinsel ödül için ödenmesi gereken bir bedel olarak görür. Gelenekçi milliyetçiliğin amacı geleneksel faaliyet ve değerlerin yeniden üretilmesi ve bu "homojen" halkın dayanışma içinde olmayı sürdürmesidir (Heller, 2001: 123). Patriots'un yenilgisi, 1840 Birleşik Kanada tecrübesi ve göçler Fransız Kanadalıların kendilerini etnik çizgide tanımlamalarının başlıca nedenleridir. Bu etnik anlayış, sivil (civic) milliyetçilik anlayışına geçilecek olan 1960'lı yıllara kadar sürer (Delâge, 2000: 75). Fransız Kanadalı ulusu, dil, din, kültür ve daha az derecede olsa da soy gibi özelliklere sahiptir, ama belirli bir toprağı ve ulusal devleti bulunmaz. Fransız Kanadalılar, "İngilizce konuşan Kuzey Amerikalıların anlayamayacağı biçimde geçmişte yaşar ve her fırsatta "Je me souviens (hatırlıyorum)"⁷ derler. Bu nedenle, işgale uğramışlık etrafında şekillenen Fransız Kanadalı kimliği, gelenekleri ve değerleri koruyup asimilasyona direnmekle özdeşleşir (Mayer, v.d., 2000: 86-87). Fransız Kanadalılar, uluslarının yer aldığı toprağı çeşitli adlarla tanımlarlar. Bir kısmı için bu Fransız Amerika'sıdır (Amérique Française), bir kısım içinse Kanada'nın birçok yerine dağılmış Fransız Kanadalı ulusu mevcuttur, ama zamanla siyasal kurumların gelişimi ve belirli bir bölgede yoğunlaşma, ulusla belli bir eyalet sınırının (Quebec) özdeşleştirilmesi eğilimini başlatır; artık Quebec ulusu vardır (McRoberts, 1988: 34).

Sessiz Devrim öncesi Fransız Kanadalı milliyetçiliği geleneksel olarak sağda yer alır. Protestan Kanada'da çoğunlukla Katoliklerden oluşan Quebec halkı, Kuzey Amerika'ya Fransız Devrimi'nin liberal ve laik akımından kaçarak gelen, muhafazakâr Katolik ruhban sınıfının etkisi altında kalır. Bu nedenle Fransız Kanadalı milliyetçiliği cemaate dayanan, muhafazakâr ve Roma Katolik Kilisesi merkezlidir (Dion, 1996: 276). Bu milliyetçilik, uzun bir süre din gibi

7 Quebec'te bütün araba plakalarında yer alan "je me souviens" cümlesi İngilizlerin yaptığı haksızlıkları ve baskıları "hatırlıyorum" ya da "unutmadım" anlamına gelir.

başka değerlerin arkasına gizlense de aslında bekaya (survivance) dayanır ve 20. yüzyılın ortalarına kadar, Quebec milliyetçiliğinde hakim paradigma olmayı sürdürür (Dumont, 1971: 79). Tehlike bilinci ve kolektif kırılma, aşağılanma ve kaygı duyma, zayıf olmaktan kaynaklanan savunma stratejileri, kalıcı bir hata yapmaktan duyulan tedirginlik, ekonomik ve sosyal gelişmenin aleyhine de olsa kültürün yaşatılması zorunluluğuna ikna oluş bu paradigmanın başlıca öğeleridir (Bouchard, 1995: 86). Bu paradigmaya güç veren ise Quebecilerin izolasyon sayesinde halk olarak ayakta kalabildiği inancıdır (Dumont, 1971: 59). Her ne kadar Sessiz Devrimle bu paradigmanın sona erdiği iddia edilse de, Quebeciler günümüzde de beka endişesinden kurtulamamıştır.⁸

19. yüzyılın ortalarından 1960'lara kadar Quebec tarihi hakkındaki yazının çoğu Quebecilerin neden Kanada'nın İngilizce konuşanlarından daha fakir ve daha güçsüz olduğunu anlamaya odaklanır. Neredeyse bütün tarihçiler, Fransızca konuşan Katolik nüfusun Kuzey Amerika'daki İngilizce konuşanlardan temel farklılıklarını ortaya koymaya çalışarak Fransız Kanadalıların bekasına katkıda bulunmayı amaçlar⁹ (Rudin, 2002: 162-163). Fakat Fransız Kanadalıların anlatıları zamanla değişir ve bu değişimin kaynağında da Sessiz Devrim yer alır. 19. yy'ın başlarından 1940'lara kadar bu söylem dışlanmış ve softa, yüz üstü bırakılmış ve çepeçevre kuşatılmış, 1759'da İngiliz fethi ile temelden sarsılmış, elitlerinin özellikle de kilisenin etrafında toplanmış, geleneklerini kutsallaştırarak uğursuz dış etkilerden kendini ve tekliğini korumayı bilmiş, altın çağını bulmaya ayarlanmış bir grup üzerine kuruludur (Létourneau, 1995: 13). Fransız Kanadalılar aşağılayıcı ve mutsuz tarihlerinin ışığında İngilizce konuşanları siyasi düşmanları olarak görürler. Emperyal ve monarşik Kanada'nın sadece askeri bir fethin ürünü olduğunu ve şimdi de seküler bir baskı oluşturmaya devam ettiğini o kadar sık tekrarlarlar ki doğal olarak İngiliz Kanada'sını düşmanlaştırırlar. Tarihin bu "hastalıklı" okumasından en çok çıkar sağlayanlar, Quebec ulusu için hangi yolun doğru olduğunu bildikleri iddiasında olan egemenlikçiler olur¹⁰ (Jacques, 2000: 68). Fakat 1940'lardan itibaren, yabancı üniversitelerde eğitim görmüş aydınlar

8 Cantin'e göre, Quebeciler beka (survivance) paradigmasından kurtulmak için Sessiz Devrimi yaparlar. Fransız Kanadalıların Quebeciye dönüşmesiyle 60'lı yıllarda "yavaş soykırımın" ("génocide en douce") bilincine varılır ve çok geç olmadan buna son verme iradesi gösterilir. Ama Quebeciler, şimdi neden Sessiz Devrimi yaptıklarını unutmak üzeredirler. Bu unutmaya kolektif hafızada bir kriz olarak baş gösterir (Cantin, 2000: 88-90).

9 Abbé Lionel Groulx gibi entelektüel ve siyasi liderler 20. yy'ın başında Quebec'in Kanada'dan ayrılması fikrine sıcak baksalar da toplumlarının yeni bir siyasal statüye ulaşabilmek için çok fakir olduğu gerçeğini kabul etmişlerdir. O nedenle, Quebecilere yeni bir anayasal statüye erişebilecek kadar güçlü olana dek ayakta kalma umudu aşılamaaya çalışırlar (Rudin, 2002: 163).

10 Quebec'in bağımsızlığını isteyen ve çoğunlukla Parti Québécois'e (PQ) oy verenlere egemenlikçi denirken, daha fazla özerklikler elde ederek Kanada içinde yaşamayı tercih eden ve seçimlerde Liberal Parti du Québec'i (LPQ) destekleyenlere federalci adı verilir.

bu epik yazıları eleştirip bu sorunsal üzerine daha farklı düşünceler geliştirirler (Létourneau, 1995: 13-14).

Quebec'in ekonomik bağımlılığı, kültürel farklılığı nedeniyle Quebec sakinleri tarafından bazen farklı yorumlanır. Geri kalmışlığın ve ekonomik bağımlılığın kültürel farktan kaynaklandığını düşünenler mağduriyet hissine kapılırlar. Quebec'in Kuzey Amerika'daki geri kalmışlığı akla bağımlılık teorisini getirir, ancak, Quebec, bağımlılık teorisindeki gibi periferi ekonomisi içinde yer almadığından Quebec'le periferi ekonomileri arasında paralellik kurulması anlamlı değildir.¹¹ Kaldı ki, Quebec zengin bir eyalettir, fakir olan Fransız Kanadalılardır. Bazı yazarların Quebec'in geri kalmışlığını kültürel nedenlere bağlamaya eğilimli olduğu gözlenir. Bu kişilere göre, örneğin Quebec'in kendi eyaletinin sanayileşmesini kontrol edememesi Fransız Kanadalı kültüründen kaynaklanır. Çünkü Fransız Kanadalı kültürü ve değer sistemi, aile işletmelerinden daha büyük ölçekli ekonomik faaliyetlere engel olmuş veya en azından cesaret kırmıştır. Bu kültürel argümana göre, kapitalizm Anglo-sakson kültürüyle özdeşleştirildiğinden Fransız Kanadalıların kültürel olarak varolabilmeleri ve kimliklerini koruyabilmeleri için kapitalizmi reddetmeleri gerekmiştir. Sanayileşmeyi geciktirmekle suçlanan iki kurum vardır, kırsal yaşam biçimini idealleştirdiği ve sanayi merkezlerinin materyalizminin aleyhinde vazettiği için Kilise, diğeri ise ekonomik kazanç peşinde koşmak için motivasyon ve beceri sağlamadığı için eğitim kurumlarıdır (McRoberts, 1988: 70-71). Öte yandan, Quebec'in geri kalmışlığını, özellikle de iş dünyasındaki başarısızlığını Groulx (1960) gibi tarihçiler, kültürel farklılıkla ilişkilendirdikleri için bir fazilet gibi gösterirler. Zira, kültürel farklılığın korunması ekonomik başarıdan daha önemlidir. Yeni nesil tarihçiler ise, Quebec'in zayıflığını kabul etmekle birlikte bunu bir fazilet olarak görmezler, tersine, çözülmesi gereken bir sorun olarak ele alırlar¹² (Rudin, 2002: 163-164).

Fransız Kanadalı geleneksel ideolojisinde “ulus” tarıma dayalı bir toplumdur.

- 11 Samir Amin'e gönderme yapan McRoberts, Quebec'in, Amin'in bağımlılık teorisindeki periferinin özelliklerini taşımadığını öne sürer. Belki “yerli” burjuvazinin (Fransızca konuşan çoğunluğa dayanan) zayıflığı açısından bu teoriyle benzerlik taşır ama diğer bakımlardan bu teoriyle bağdaşmaz. Çünkü Quebec'te hem zayıf düzeyde sanayileşme hem de “yabancı” burjuvazi bulunmaktadır. Ayrıca, tipik periferi toplumlarından farklı olarak Quebec'in önemli “pre-kapitalist” sektörü yoktur (McRoberts, 1988: 19). Yazar, Kanada ve Kuzey Amerika bağlamında bakıldığında, Quebec'in bağımlı ekonominin birçok özelliğini taşısa da, bu konuda tek olmadığını, diğer Kanada bölgelerinin de ekonomik olarak bağımlı bir portre çizdiğini belirtir. Quebec, Ontario'ya göre dezavantajlı görünse de, Ontario da Quebec'e göre ABD'ye daha bağımlıdır (McRoberts, 1988: 20).
- 12 II. Dünya Savaşı sonrasında, televizyonun girişiyle birlikte, Quebec'liler tüketim toplumunun ortaya çıkışını izlemişler ve kendi görelî yoksullukları nedeniyle aynı şeyleri paylaşamamaktan şikayet etmişlerdir. Hal böyle olunca, tarihçiler de Quebec'in ekonomik olarak geride kalışının nedenlerine odaklanmak zorunda kalmışlardır (Rudin, 2002: 164).

Geleneksel milliyetçi ideoloji devlete karşı çok şüphelidir, devletin birçok alandaki faaliyetlerine kuşkuyla bakar ve devletin bu konulara müdahale etmesine karşı çıkar. 1960'lara kadar eğitim, sağlık ve refah gibi alanlarda milliyetçi entelektüeller devlet karşıtı bir tutum sergilerler. Kentleşme ve sanayileşmeyle ortaya çıkan toplumsal erozyon karşısında ise Fransız Kanadalı sosyal yardım anlayışı, aile, gönüllü dernekler ve Kiliseden oluşan üçlü kuruma dayandırılır. Quebec ekonomisine devlet müdahalesini içeren programlara sadece az sayıda milliyetçi entelektüel destek vermesinden de anlaşılacağı üzere devletin Quebec'te olumlu bir imajı yoktur (McRoberts, 1988: 84-86). Tarihçi Michel Brunet, bu geleneksel ideolojinin fetihten kaynaklandığını ileri sürer. Benzer görüşü paylaşan Pierre Harvey'e göre de, fetih, fethedilen halklarda kolektif bir travma yaratır. Fransız Kanadalılar, İngiliz fetihçilerin değer sistemini reddederek ve kendilerini İngilizlerden farklı kılabilecek her şeyi aşırı öne çıkararak bu travmayı aşmaya çalışır, bir başka deyişle, Fransız Kanadalıların tarımcılığa ve Katolikliğe bağlılıkları fetihin bir sonucudur. Bunun etkilerinin yıllar sürdüğünü söyleyen Harvey, 1960'larda bile bazı Fransız Kanadalıların ticaret ve sanayi alanındaki faaliyetleri meşru saymadıklarını belirtir. Ancak McRoberts'ın da dediği gibi, süregelen gelenekçilik kendiliğinden siyasal modernleşmenin yokluğunu açıklamaya yetmez. Çünkü geleneksel milliyetçilik hiçbir zaman Quebec entelijensiyasına tamamen hakim olmamıştır, özellikle ABD'ye komşu olmak liberal yaklaşımların toplumda ve ekonomide kendisine yer bulmasını sağlamıştır. Hatta 1940 ve 1950'lerde belirmeye başlayan Fransız Kanadalı yeni orta sınıf muhafazakâr milliyetçi ideolojiyi artan bir şekilde eleştiriye tutmuştur, öyle ki, bu yeni orta sınıfa mensup birçok kişi Quebec'in toplumsal ve ekonomik sorunlarına devletin doğrudan müdahalesini güçlü bir şekilde desteklemiştir (McRoberts, 1988: 89-90).

Sessiz Devrim ve Yeni Öznenin Belirışı: Quebec¹³ Milliyetçiliğinin Doğuşu

Quebec milliyetçiliğinin miladı olarak 1960-66 yılları arasında hızlı bir toplumsal değişimin yaşandığı Sessiz Devrim dönemini gösterilir. Etnisiteye dayalı eski Fransız Kanadalı anlayışı yerine, toprağa dayalı (territorial) ve dilsel Quebec milliyetçiliği bu dönemde yerleşir.¹⁴ Quebec toplumunun yapısı bakımından Sessiz Devrimin sonrasındaki en önemli değişikliğin Kilisenin statüsündeki ve

---

13 Québécois sözcüğü Türkçe'ye Quebecli şeklinde çevrilse de bu çalışmada Quebecli milliyetçiliği yerine Quebec milliyetçiliği denecektir.

14 Milliyetçilik konusundaki etnik-sivil ayrımının sorunlu olduğunu ve her milliyetçiliğin değişen oranlarda etnik ve sivil öğeler barındırdığı görüşünü savunmaktayız.

etkisindeki radikal biçimde azalma olduğu söylenebilir.¹⁵ Kilisenin, Quebec'in eğitim sisteminin yapısı ve pedagojisini şekillendirmedeki başlıca rolü kırılır ve 1964'te kurulan eğitim bakanlığıyla Quebec hükümeti Quebec'teki tüm eğitim kurumlarından sorumlu hale gelir.¹⁶ Sağlık ve sosyal hizmetler konusunda Quebec eyaletine yetki devreden sadece Kilise değildir, federal hükümet de yetki devreder. Aslında İkinci Dünya Savaşının ardından 1960'larda federal hükümet, birçok iktidarı eyaletlere devreder. Her ne kadar bu yetki devri bütün eyaletleri kapsasa da uygulamada sadece Quebec, Kanada federal sisteminin esnekliğinin bütün avantajlarından yararlanmayı tercih eder, diğerleri ise çoğunlukla bu yetkileri federal hükümete bırakır (Bartkus, 1999: 183). Uzun yıllar, İngilizce konuşan Kanadalılar anayasal yetki ayırımına pek aldırmaz etmezler, aksine, birçok konuda eyalet hükümetleri yerine taleplerini federal hükümete yöneltir ve eyaletlerin yetki alanlarına federal hükümetin müdahalesini uygun bulurlar (Kymlicka, 1998: 37). Daha homojen bir yapıda olan İngiliz Kanadalı eyaletler için eyaletler arası işbirliği ve ortaklık, eyaletlerin yetki alanına giren alanlarda "egemen" olmalarından daha önemli sayılır (Dufour, 2000: 48).

Katolik Kilisesinin toplumdaki hakimiyetinin azalmasının Quebec'teki yüksek doğum oranının düşmesinde önemli bir etkisi olur.¹⁷ Ancak, Quebec'ilerin 1920-1960 yılları arasında İngiliz Kanadalılara göre daha fazla çocuk sahibi olmalarını sadece Katolik Kilisesine bağlamamak gerekir, özellikle şehirlerdeki yapısal koşulların da çok çocukluluğu teşvik ettiği söylenebilir (B.-Dandurand, 1991: 50-51). 1956'da çift başına 3.98 olan çocuk oranı 1959-72 yılları arasında nüfusun aynı kalması için gerekli olan 2.1'in de altına düşer (McRoberts, 1988: 139). 1960'dan itibaren gelir artışı ve yaşam standartlarının yükselmesi sayesinde çocuk ölüm oranı da azalır. Quebec'ilerin yıldızının bir türlü barışamadığı devletçiliğin de, yine bu dönemde toplumsal kabul gördüğü ve artan devlet yatırımlarının hızlı bir ekonomik büyümeyi beraberinde getirmesiyle neredeyse arzu edilir hale geldiği gözlenir. 1960'larda eyalet hükümetinin çabalarıyla yeni ekonomik araçların yaratılması Fransızca konuşan Quebecli özel girişimciliğini ateşler ve Quebec burjuvazisindeki İngilizce konuşanların hakimiyetini kırar, ayrıca Fransız Kanadalı burjuvazisinin güçlenmesiyle Quebec ulusunun yaratılmasındaki önemli bir eksik kapanır (Tremblay, 1993).

15 Fernand Dumont'a göre, bütün kurumları alt üst eden Sessiz Devrim, değerlerin ve ideallerin değişiminin bir simgesi gibidir. Doğum oranının düşmesi ve aile kurumunun krizi bu değişimin göstergelerindendir (Dumont, 1990: 18).

16 1960 seçimlerinde liberallerin sloganı "değişen zamandır" ("c'est le temps que ça change") olsa da bu kadar değişimi kendileri de beklemiyordu, hatta Lesage, kendi yönetimleri sırasında eğitim bakanlığı kurulmayacağı sözü vermişti.

17 Quebecli ünlü şarkıcı Céline Dion 14 çocuklu bir aileden gelmektedir. Céline Dion'un bu konuda bir istisna oluşturmadığı gibi, Katolik Kilisesinin o dönemde çok çocukluluğu Kanada'nın Protestan İngiliz tarafına karşı bir silah olarak kullandığı bilinmektedir.

Sessiz Devrimi başlatan lider olarak bilinen Quebec Liberal Partisi Başkanı Jean Lesage siyasal modernleşme yönünde attığı ciddi adımlarla kendinden önceki idarelerden radikal bir kopuşu temsil eder. Liberaller, ekonomi, eğitim, sağlık ve refah alanlarında devletin rolünü artırırılar. Quebec ekonomisinde Fransız Kanadalıların aşağı konumuna son vermeyi öncelikli amaç edinen Lesage hükümeti, bunu gerçekleştirmek için kamu şirketlerinin kurulması ve Fransız Kanadalıların sahip olduğu şirketlerin güçlendirilmesi stratejisini uygular. Liberallerin sloganyla söylemek gerekirse Quebecileri “kendi evlerinin efendisi” (“maîtres chez nous”) kılmak için kollar sıvanır.

1960'lara kadar iş dünyasında İngilizce konuşanların etkin olması ve diğer sektörlerde Katolik Kilisesinin sözünün geçmesi eyalet işlerinde Quebec yönetiminin görece pasif bir rol izlemesine neden olur. 1962'de Quebec hükümeti, eyaletin en önemli güç kaynağı sayılabilecek ve İngiliz Kanadalılara ait olan hidroelektrik şirketlerini millileştirir. 1944'te kurulmuş ve aslen bir Kraliyet şirketi olan Hydro-Québec, Quebec Liberal Partisi kabinesinin bir bakanı olan René Lévesque'in girişimleriyle millileştirilir ve 1970'lerin başında, Kuzey Quebec'te büyük bir hidroelektrik projesi başlatılır (Meadwell, 1993: 220). Lesage hükümeti, Hydro-Québec vasıtasıyla, Fransızca konuşanların artık şirketler dünyasına daha kolay girişini sağlayacak ileri teknoloji şirketler yaratmayı umar. Hem hidroelektriğin hem de eğitimin millileştirilmesi Fransızca konuşan Quebecilerin, Quebec hükümetini kullanarak ve eyalet yönetiminin hakimiyetini ele geçirecek, İngilizce konuşanların sahip olduğu güç ve zenginlik seviyesine erişebileceklerini göstermiştir. Quebec “devleti”¹⁸ artık Fransızca konuşanların statülerini iyileştirecek bir araca dönüşür ve daha aktif bir rol üstlenir. Aslında Lesage hükümetinin dile yaklaşımı pragmatiktir. Quebecilerin Fransızca çalışabilecekleri yeni işler yaratmak ve işyerlerindeki Fransızca konuşanların sayısını artırmak (Thomson, 1995: 74-75).

Fransız Kanadalı milliyetçiler Fransız Kanada'yı temelde kırsal ve tarım toplumu olarak betimleseler de, 1960'larda bu gelenekçilik ortadan kalkar ve yerini rattrapage, bir başka deyişle diğer yerlerdeki toplumsal ve ekonomik gelişmeyi yakalama amacı alır. Quebecilerin kendilerine bakışta bir değişiklik olur, kendi yeteneklerini algılama biçimleri değişir ve asimilasyon korkusunun yarattığı kendine güvensizlik yerini kendine aşırı güvene bırakır. Léon Dion'un dediği gibi bu abartılı kendine güven uzun asırladır Fransız Kanadalıların kendi kapasitelerine duydukları güvensizliğin telafisi için gereklidir (McRoberts, 1988: 129-130). Sessiz Devrim Quebecilerin devlete bakışını kökten değiştirir, hatta Quebecileri devlet aygıtıyla barıştırır, ancak bu devlet Kanada devleti değil Quebec “devletidir”.

18 Quebeciler, çoğu zaman eyalet hükümeti yerine Quebec devleti terimini kullanırlar.

Sessiz Devriminin modernleşme projesiyle savaş sonrası Fransa’sındaki ekonomik modernleşme arasında pek çok benzerlik bulunur. Her iki proje de devletçi, büyümeye odaklanmış ve büyük firmaları gözeten sanayi stratejileri üzerine kuruludur ve her ikisinin de siyasi uygulama ağı bürokratları ve iş dünyasını içerir (Meadwell, 1993: 219, dipnot 41). Sessiz Devrim sırasında, uluslararası arenada modern Quebecli imgesini yansıttıkları için iş adamlarının saygınlıkları artar, uzun süre eğitim ve sosyal hizmetler görevini üstlenmiş Katolik Kilisesinin yerini ise kamu sektöründeki iyi eğitilmiş teknokratlar alır (Rudin, 2002: 171-172). Dumont’a göre, Sessiz Devrim, sadece daha modern bir örgütlenmeye olanak veren teknokratik rasyonellikten esinlenmemiştir, aynı zamanda onu harekete geçiren, özellikle, eğitim ve sosyal hizmetler alanındaki sosyal adalet arzudur (Dumont, 1990: 19). Sessiz Devrim gerçekten de her şeyden önce bürokratik bir devrimdir. Dinin, modernleşme ve sanayileşmeden daha öncelikli olduğu geleneksel milliyetçilik anlayışına karşı modernleşmeyi öne çıkartan yeni bir milliyetçilik kavrayışı bu süreçte ortaya çıkar (Guindon, 1990: 89). Aynı zamanda kültürel bir devrim olan Sessiz Devrim, ihtiyaç duyulan kültürel, toplumsal, siyasi ve ekonomik reformların önemli bir kısmını içermesi bakımından umut vaat edicidir (Dumont, 1971: 92). Quebec tarihinde göze çarpan dini öğeler artık yerini devlet aura’sına bırakır ve dine dayalı milliyetçilikten dile dayalı bir milliyetçiliğe geçiş yaşanır.¹⁹ Dinin tasfiyesi (décléricalisation), Kilisenin misyonunu ve önde gelenlerini artık kutsal olarak görmeme, çağdaş tarih anlayışına doğru atılmış güçlü bir adımı temsil eder (Létourneau, 1995: 22).

Sessiz Devrim gerçekten bir devrim midir? Bazılarına göre devrim niteliği taşıyan hiçbir değişim olmamıştır. McRoberts, neden devrim olduğunun anlaşılabilmesi için siyasal yapılara değil ideolojilere bakılmasını önerir ve ona göre Sessiz Devrim öncelikle Fransız Kanadalı ulus anlayışından Quebec ulusuna geçişin olduğu ve devlete bakışın köklü değiştiği ideolojik bir dönüşümdür (McRoberts, 1988: 128, 169). “Fransızca konuşan Quebec’lilerin kolektif imgeleminde ve büyük anlatısında, Sessiz Devrim, ezilmiş bireylerin ruhları ve bedenleri arasındaki uyumu sağlama adımıdır” (Létourneau, 1995: 33). Hamilton, Kilise etkisindeki geleneksel Quebec toplumundan modern, şehirli Quebec’e geçişin ardından Quebec’te mağduriyet temelli kültürel milliyetçilikten yeni bir milliyetçiliğe geçiş olduğunu öne sürer (Hamilton, 2004: 668). Quebec’teki toplumsal değişim isteğinin ürünü olan Sessiz Devrim çok geçmeden milliyetçiliğe eklenir. Bu nedenle Sessiz Devrimin, Quebec halkını bağımsızlık konusunda seferber etmek amacıyla kullanılan ve onlara sanki “tarihlerinin bir dönüm

19 Yukarıdaki açıklamalardan, milliyetçiliğin yükselişinin dinin toplumdaki rolünü mutlaka azaltıcı bir etkisi olacağı sonucu çıkartılmamalı. Milliyetçilik ve din pekala el ele birlikte gidebilir, milliyetçilik ille de dinin yerini almak zorunda değildir. Örneğin, Kiliseler ve öteki dinsel kurumlar İrlanda, Polonya, Ermenistan, İsrail ve İran gibi ülkelerde milliyetçiliği güçlendirmiştir (Kellas, 1998: 59).

noktasını yaşadıkları” illüzyonu yaratan bir mit görevi gördüğünü düşünenlerin sayısı az değildir (Blais, 1992: 191).

Sessiz Devrimin yenilik bakımından çok şey getirdiğini söylemek güçtür, aslına bakılırsa Lesage hükümeti Kuzey Amerikan modeli olan “hür teşebbüs” ekonomisini hiçbir şekilde sorgulamadan aynen kabul ederek uygulamıştır. Hydro-Québec’e gelince, benzer kamulaştırmalar diğer eyaletlerde de zaten mevcuttur (McRoberts, 1988: 138). Fransız Kanada’nın Sessiz Devrim öncesi kırsal bir toplum olduğu “mit”ine gelince, istatistikler Quebec’in kırsal bir toplum olduğu savının doğru olmadığını göstermektedir. Quebec diğer Batılı toplumlarla yakın tarihlerde şehirleşme, sanayileşme ve göç deneyimini yaşamıştır. Sanayileşmeyle birlikte şehirlere göç başlamış, özellikle Montreal başlıca sanayi, ticaret ve finans merkez haline gelmiştir. I. Dünya Savaşına gelindiğinde ise Kanada’nın geri kalan nüfusu gibi Quebec nüfusunun da büyük kısmı artık şehirlerde yaşamaktadır. 1921’den beri Quebec nüfusunun yarısı zaten şehirde oturmaktadır, hatta bir tahmine göre Quebec’te şehirde oturanların oranı ta 1915’te %50 oranına ulaşmıştır.²⁰ 1960’ların başında Quebec nüfusunun % 74’ünün şehirlerde yaşadığı düşünülürse, Quebec’in Sessiz Devrimden önce de bir tarım toplumu olmadığı daha net anlaşılır²¹ (Rudin, 2002: 161).

Sessiz Devrimle etnisiteye dayalı Fransız Kanadalı’dan Fransız diliyle iletişim ağının varlığına dayalı yeni, modern, sivil (civic) Quebec topluluğu anlayışına geçilir. Quebecli (Québécois) terimi 1960’lardaki egemenlik-birlik hareketi (egemenlikçi parti Parti Québécois’yi önceleyen hareket) ile ortaya çıkar ve egemenlikçiler bu terimi Fransız Kanadalı ya da Kanadalının karşısı olarak kullanırlar (Young, 2001: 653). Fransız Kanadalı terimi ise Kanada’daki Quebec dışında yaşayan Fransızca konuşanları tarif etmek için kullanılır. Her ne kadar Quebecli terimini önceleri egemenlikçiler kullanmışsa da artık Quebec’teki tüm Fransızca konuşanları kapsar hale gelmiştir, öyle ki artık İngiliz Kanada’sı da Quebec eyaletindekileri Quebecli olarak adlandırmaktadır. Öte yandan Fransız

20 Ancak Quebec’te Fransızca konuşanların şehirleşme oranı biraz daha düşük kalır. Yine de, 1931 yılında Fransızca konuşanların %58’i şehirliler olarak sınıflandırılır. Fakat Büyük Buhrandan sonra şehirlere göç hareketi durur hatta tersine bir hareket meydana gelir. 1951’de Quebec’teki Fransızca konuşan nüfusun %63’ü şehirlilerken, 1961’de bu rakam %71’e ulaşır (McRoberts, 1988: 72).

21 Quebec’te Sessiz Devrimin bir radikal kopuş biçiminde gösterilmesi, kendisini Osmanlı’dan farklı şekilde sunma kaygısındaki Türkiye Cumhuriyeti’nin resmî söylemini çağırıştırır. Bu söyleme göre, Türkiye Cumhuriyeti’nin 1923’teki ilanı, Türkiye siyasetinde gerçekleşen radikal bir kopuşu simgeler ve “Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu, ilerlemeyi temsil eden şimdiki, geriliği temsil eden (Osmanlı) geçmişten ayırır” (Yeğen, 2006: 40, dipnot. 1). Oysa Mesut Yeğen’in belirttiği gibi “Cumhuriyet dönemi ile İttihat Terakki dönemi arasındaki ilişkinin bir kopuş ilişkisi olmaktan ziyade bir devamlılık ilişkisi olduğunu iddia etmek” daha doğru olur (Yeğen, 2006: 53). Quebec’teki Sessiz Devrim yanlıları da devrim öncesini abartılı bir şekilde geri kalmış ve moderniteden uzak resmederek bir radikal kopuş ve radikal başlangıç miti yaratırlar.

Kanadalı ulus anlayışının da artık mevcut olduğunu söylemek güçtür, çünkü, Quebec dışında en çok Fransızca konuşulan New Brunswick eyaletindeki Fransız asıllılar (yaklaşık olarak nüfusun üçte biri), ayrı bir tarihe ve kimliğe sahip olduklarını düşündüklerinden kendilerine Fransız Kanadalı yerine Acadian derler (Seymour, 2000: 240; Juteau, 2000: 203, dipnot. 17). Pasifik eyaletlerindeki hâlâ Fransız Kanadalı dense de oradaki Fransızca konuşanların sayısı yok denecek kadar azdır.²²

Sessiz Devrim ve Tarihin Yeniden Yazılması

Sessiz Devrimle Fransız Kanadalı kimliğinden Quebecli kimliğine geçiş aynı zamanda milliyetçilik anlayışında da bir geçiş yaşanmasına neden olur. Fransız Kanadalı kimliğinin ezilmişliğine ve gelenekçiliğine dayanan eski milliyetçilik anlayışından Quebec kimliğinin modernliğine ve başarılarına odaklanan yeni bir milliyetçilik anlayışına doğru bir kopuş yaşanır ve bu bakımdan Sessiz Devrim tarihin yeni bir okumasının yapılmasına olanak verir: Bu yeni tarih yazımına revizyonculuk adı verilir. Revizyonistler, Quebec'in geçmişte kırsal toplum olduğu olgusunu reddeder ve aksine erken sanayileştiğini öne sürerek Quebec'in Kuzey Amerika'nın gelişimi ekseninde yer alan, benzer bir sosyal ve ekonomik tarihi paylaştığını ileri sürerler. Özellikle de Fransızca konuşan mezunlar vererek gelişen üniversitelerde, Sessiz Devrimin siyasi ve tarihi tahayyüllerini şekillendirdiği yeni bir aydınlar topluluğu oluşur. Quebec'in büyük kolektif anlatıları yenilenir, aşamalı olarak gözden geçirilip düzeltilir (Létourneau, 1995: 17-22). Jocelyn Létourneau'nun ortaya koyduğu gibi, "başarılı, girişimci ve hırslı" Quebecli terimi tarihi kayıtlarda "fethedilmiş, aşağılanmış ve morali bozulmuş" Fransız Kanadalının yerini alır. "Nasıl ve neden Quebec'in gelişimi böyle olmadı?" gibi olumsuz ve tarihi bir eksiklik olarak gören soru yerini "Bu gelişme nasıl ve neden burada oldu?" sorusuna bırakır. Böylece Quebecilerin özel ve özgün geçmişine vurgu artar, "yenik düşmüş, aşağılanmış ve moralini yitirmiş" (eski Fransız Kanadalı) öznenen "tamamlanmış, girişken ve hırslı" (yeni Quebecli) özneye doğru geçiş yapılır (Létourneau, 1995: 12, 27). Modernizm, başarı, girişimci kahramanlar, verimlilik ve rasyonellik Fransız Quebecli öznenin başlıca ideali olur.

1960 öncesi Quebec tarihçileri, Kuzey Amerika bağlamında Quebec'i neyin ayrı bir toplum yaptığı, Quebecileri Kuzey Amerikalı komşularından neyin farklı, ekseriyetle de daha zayıf kıldığı üzerine odaklanırlar. Quebeciler ekonomik ve siyasi güce erişip kamu hayatının başat oyuncularına olunca tarihçiler bu farklılık

²² Kanada'nın en büyük eyaleti Ontario'da 10 milyon nüfusun sadece %5'i Fransızca konuşanlardan oluşur (Langlois, 1998: 6).

paradigmasına müracaat etmez olur, bunun yerine, bu gelişmeleri geçiren toplumda yaşayan biri olarak tarihçiler artık geçmişe, Quebecilerin hep modern olduklarını göstermek için bakarlar (Rudin, 2002: 167). 1960'dan sonraki revizyonist tarihçiler Quebecilerin asimilasyon korkusuyla travma içinde yaşayan bir toplum olmadığını, "normal" insanlar olduklarını göstermekle meşgullerdir. "Quebec, Batı dünyasındaki diğer toplumlar kadar sanayileşmiş, onlar kadar kapitalist, onlar kadar liberal ve gelişmiş, özetle onlar kadar moderndir" (Bouchard, 1990: 262). Böyle olunca da, iki farklı tarih anlayışı belirir, eski milliyetçilik anlayışından hareket eden tarihçiler, Quebec'in farklılığına katkıda bulunabilmek için Fransız rejimi veya fethin etkilerini gösterdikleri Britanya idaresinin ilk yıllarına bakarlar, ancak Paul-André Linteau'nun da gösterdiği gibi artık bu tarih yazıları günümüzün kaygılarına cevap vermez. Revizyonistler, bunun yerine Quebec'te 19. yy'ın ortasından itibaren sanayi ve kapitalist toplumunun ortaya çıkmasına neden olan faktörlerle ilgilenmeye başlarlar (Linteau, 1983: 44-45). Revizyonistler Quebecileri, geri kalmış bir halk gibi değil de, Kuzey Amerika'nın modern bir halkı gibi tarif etmek için büyük çaba harcarlar ve bu amaçla hem modern geçmişe bakarlar, hem de kendilerini modern olarak "pazarlarlar". Fakat revizyonistler geçmişe fazlasıyla olumlu ve iyimser yaklaşınca çalışmaları da iddia ettiklerinden daha az nesnel hale gelir (Rudin, 2002: 172).

Fransız Kanadalı milliyetçiliğinin etkisindeki tarihçiler, Quebecilerin geri kalmışlığıyla meşgul olduklarından, kırsal toplum ögesine yoğunlaşırlar. 1867 sonrası döneme yoğunlaşan Linteau, Durocher ve Robert gibi tarihçiler ise Quebec'in şehirli kısmına bakmakta ısrar ederler. 1867 ile 1896 arasındaki dönemde Quebecilerin büyük kısmının köylerde oturduğunu kendileri de kabul etmekle birlikte çalışmalarında kırsal alan yerine şehirlere daha çok yer ayırırlar. Linteau, Durocher ve Robert, fetihten sonra Fransız Kanadalıların kenara çekildikleri ve ekonomiyle ilgilenmedikleri yönündeki varsayımların aksine onların ekonomide ne önemli aktörler olduklarını göstermeye çalışırlar. Linteau ve meslektaşları, sanayi, ticaret, finans ve gayri menkul sektörlerinde Fransız Kanadalıların varlığını göstererek "Fransızca konuşan burjuvazinin dinamizmini" belirtirler. Quebecilerin bu girişimci yeteneklerine yapılan vurgunun, daha önceki Katolikliğin Quebecilerin iş dünyasına dahil olmalarını engelleyici rolüne yapılan vurguyla tezatlık oluşturduğu ortadadır. Linteau ve arkadaşları, Quebec'te "devletin" artan rolünü engelleyebilecek kapasiteden yoksun bir kurum olarak resmettikleri Katolik Kilisesini, Quebec halkına etki eden kurumlardan sadece biri olarak tarif ederler. Onlara göre, Kilise toplumda önder rolü üstlenme iddiasında olsa bile, kapitalizmin gelişimiyle bağlantılı toplumsal ve ideolojik değişimlerin üstesinden gelecek güçte değildir. Revizyonistler, Quebec eğitim sisteminde de etkili olan kurumun Kilise değil, diğer birçok Batılı toplumdaki gibi

devlet²³ olduğu iddiasındadırlar. Buna bağlı olarak, Linteau, Durocher ve Robert, Quebec hükümetlerinin eğitim sisteminin modernleştirilmesine katkısını Sessiz Devrimden çok öncesine, ta 1920'lere kadar götürür²⁴ (Rudin, 2002: 168-169).

Sessiz Devrim öncesinde Quebecli liderler, uluslararası topluluğun desteğini sağlamak için, Quebec toplumunun özellikle dilsel ve kültürel bakımdan Kanadalılardan ne kadar farklı olduğuna dikkat çekmeye çalışırlar. Daha sonradan siyaset sahnesinde belirecek olan egemenlikçi PQ ise, Quebec'in farklılığına ayrı bir boyut getirir: "Evet biz farklıyız... Bizi (Kuzey) Amerika'nın geri kalanından farklı kılan zayıflıklarımız değil, gücümüzdür."²⁵ Lionel Groulx gibi eski Quebecli tarihçiler, Quebec'in farklılığına onların kırılğanlığının altını çizmek için atıfta bulunurken, hem Quebec Partisi (PQ)²⁶ hem de Quebec Liberal Partisi (LPQ) farklılığa gurur ve güç anlamı yüklemeye başlar. Quebec'ilerin Sessiz Devrim ile elde ettikleri başarı sonrasında, Quebec'in dilsel ve kültürel ayırt edici özelliğinin vurgulanması, zayıf halkın korunması için bir rica değil, farklı ve enerjik topluma saygı talebi içindir (Rudin, 2002: 172-73). Revizyonistler, travmatik olduğu varsayılan geçmişi "normalleştirerek", Quebec halkını pazarlık masasında ciddiye alınacak salahiyyette göstermek isterler, zira Quebec'in siyasal özerklik elde etmesinin yegane yolu budur.²⁷ Ne de olsa, İngiliz Kanadalıların "kendilerini Katolik dinine adanmış, modern dünyayla çok az ilgileri olan fakir çiftçi" bu mağdur halkla ciddi bir pazarlık yapmak için çok az nedenleri bulunmaktadır (Courville, 1993: 23). Quebec toplumunu tarif etmek için artık gecikme (déphasage), geride kalma ve engellenmişlik kavramları kullanılmayarak Quebec'in özerklik yolunda eli güçlendirilmeye çalışılır (Létourneau, 1995: 15-16).

Sonuç

Fransız Kanadalı "etnik" kimliğinden Quebecli "sivil" kimliğe geçişin anlatılmaya çalışıldığı bu makalede, özellikle bu dönüşümü gerçekleştirdiği rivayet edilen Sessiz Devrim üzerine odaklanılmıştır. Aslında Sessiz Devrimin

23 Eğitim alanında yetkili olan eyalet hükümetleridir, ama Linteau eyalet yerine devlet terimini kullanır.

24 Ayrıca revizyonist yazarlar, normallik anlatısı kurarken, sadece Quebec bölgesine yoğunlaşırlar. Lionel Groulx (1960), belki Linteau, Durocher ve Robert gibi daha çok Quebec nüfusunun Fransızca konuşanlarının üzerin eğilir ama onlar gibi Kanada'nın diğer eyaletlerindeki Fransızca konuşan azınlığa tamamen gözlerini kapamaz (Rudin, 2002: 169).

25 "Oui, nous sommes différents... Ce qui nous distingue de reste de l'Amérique, ce ne sont pas nos faiblesses, ce sont nos forces" Le Devoir, 24 Ekim 1998.

26 Aslında Türkçe'ye Quebecli Partisi olarak çevirmek daha doğrudur, ancak Türkçe kaynaklarda da çoğu zaman Quebec Partisi denmesi nedeniyle bu çalışmada da Quebec Partisi olarak kullanılacaktır.

27 Revizyonistlerin Quebec'in geçmişinin normalliğini vurgulamasına paralel olarak François Ricard da Quebec yazınının normalleşmesine dikkat çeker. Ricard, 1970'den beri Quebec edebiyatının ayırt edici özelliğinin zayıfladığını ve giderek diğer sanayi uluslarının edebiyatına benzeme eğilimi taşıdığını gözlemler (Ricard, 1988: 12).

Quebec için önemi uluslaşma ile modernleşme arasındaki ilişkiden kaynaklanır. Modern dönemde ortaya çıkmış ulus ve ulus-devlet, modernizmin ilerlemeci görüşüne göre tarihteki bir aşamaya tekabül eder, bu nedenle ulus modernleşmeyle yakından ilintili bir olgu olarak görülür. Sessiz Devrimin kırsal ve geri kalmış bir toplumu dönüştürdüğü ve onu sanayii ve kentli bir toplum haline getirdiği tezi aslında Quebec toplumunun artık ulus olmaya ve kendi ulus-devletini kurmaya ehil olduğunu kanıtlama arzusunun bir ürünüdür. Sessiz Devrimin adeta bir mit haline getirilişi Quebec'in ulus olmak için gerekli olan modernleşme sürecini tamamladığını sembolize etmesinden kaynaklanır. Quebec uluslaşma sürecindeki en önemli eşiği Sessiz Devrim sayesinde geçer ve bu bakımdan Sessiz Devrime Quebec'in bir ulus olduğunun bir belgesi/sertifikası gibi bakılır. Gerçekten böyle bir devrimin yaşanıp yaşanmadığı başka bir incelemenin konusu olabilir ancak bu noktada şu gerçeği teslim etmek gerekir: Sessiz Devrim Quebeciler için bir övünç kaynağı olduğu kadar Quebec milliyetçiliğini pompalayan ulusal bir mite dönüşür ve Quebec, Sessiz Devrimden beri bir başarı hikâyesi haline gelir (Cameron, 1998: 50).

Quebec'te Sessiz Devrimden bu yana gerçekleştirilmiş bütün büyük reformların arkasındaki itici güç milliyetçilik ideolojisidir. Son elli yıldır Quebec'teki hiçbir (sağcı ya da solcu) büyük değişim projesinin ulusal düşünceden ayrı düşünülmesi mümkün değildir. Bir aidiyet, dayanışma duygusu oluşturan milliyetçi ideoloji bütün toplumu ele geçirmiştir (Bouchard, 1995: 88-89). Sessiz Devrim, Fransız Quebecilerin kimliklerinde ciddi bir değişime yol açar ve Fransızca konuşanlar kendi kurtuluşlarının kahramanı olarak pozitif bir aktör rolüne bürünürler. Sessiz Devrim, Abraham ovasındaki trajik yenilginin sembolik olarak intikamını alır ve Fransız Quebecilerin de kendilerini tarihte kazananlar olarak sunmasını sağlar, böylece negatif kimliklendirme (*identification négative*) sıkıntısı da aşılır (Létourneau, 1995: 29). “Sessiz Devrimle birlikte, dayanışma, dinamizm, özgürlük, açıklık, çoğulculuk ve cömertlik üzerine kurulu, kendine güvenen bir toplumu oluşturabilecek başarılar gelir ve bir dönüşüm yaşanır” (Létourneau, 1995: 33). Sessiz Devrimin tüm bu dönüşümü sağlayıp sağlamadığı tartışılır, ancak önemli olan Quebecilerin büyük bir bölümünün Sessiz Devrim sayesinde artık modern bir ulus olduklarına inanmış olmasıdır. Sessiz Devrimin toplumsal, ekonomik ve siyasal dönüşümü ne oranda başardığı konusunda birbiriyle çelişen birçok görüş bulunmasına karşın Sessiz Devrimin Quebec toplumunun Batılı, modern bir ulus inşasına söylemsel bir katkı sağladığı tartışma götürmezdir.

KAYNAKÇA

- Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (New York: Verso, 1983)
- Viva Ona Bartkus, *The Dynamics of Secession* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999)
- Michael Billig, *Banal Milliyetçilik*, Çev. Cem Şişkolar (İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2002).
- Jean Ethier Blais, 'Les Illusions de la Révolution', Michel-Rémi Lafond (der.), *La Révolution Tranquille. 30 Ans Après, qu'en Reste-t-il?* (Québec: Editions de Lorraine, 1992)
- Gérard Bouchard, "Sur les mutations de l'historiographie québécoise: les chemins de la maturité", Fernand Dumont (der.), *La société québécoise après 30 ans de changements*, (Québec: Institut québécois de recherche sur la culture, 1990), ss. 253-272.
- Gérard Bouchard, "La nation au singulier et au pluriel. L'avenir de la culture nationale comme 'paradigme' de la soicété québécoise", *Cahiers de recherche sociologique*, No. 25, 1995, ss. 79-99.
- David Cameron, "The Social Union is not a backward step for Quebec", *The Globe and Mail*, 12 Şubat 1999.
- Serge Cantin, "Pour sortir de la survivance", Michel Venne (der.), *Penser La Nation Québécoise*, (Montréal: Editions Québec Amérique, 2000), ss. 85-101.
- Ramsay Cook, *Canada, Quebec, and the Uses of Nationalism*, (Toronto, McClelland ve Stewart: 1986)
- Etienne Copeaux, *Espaces et temps de la nation turque. Analyse d'une historiographie nationaliste, 1931-1993* (Paris: CNRS-Éditions, 1997)
- Renée B.-Dandurand, "Peut-on encore définir la famille?", Fernand Dumont (der.), *La Société Québécoise Après 30 Ans De Changements* (Québec: Institut Québécois de Recherche sur la Culture, 1990), ss. 49-66.
- Denys Delâge, "Our Three Founding Peoples", *Policy Options*, Ocak-Şubat 2000(a), ss. 73-75.
- Stéphane Dion, "Why is Secession Difficult in Well-Established Democracies? Lessons from Quebec", *British Journal of Political Science*, Cilt. 26, No. 2 (Nisan 1996), ss. 269-283.
- Christian Dufour, "Le Pourissement", *Policy Options*, Ocak-Şubat 2000, ss. 46-48.
- Fernand Dumont, *La Vigile du Québec. Octobre 1970: L'Impasse* (Montréal, Editions HMM, 1971)
- Fernand Dumont, "Quelle révolution tranquille?", Fernand Dumont (der.), *La Société Québécoise Après 30 Ans De Changements* (Québec: Institut Québécois de Recherche sur la Culture, 1990), ss. 13-23.
- Lionel Groulx, *Histoire du Canada Français depuis la découverte*, (4. ed.) 2 cilt (Montréal: Fides, 1960)
- Montserrat Guibernau, "Anthony D. Smith on nations and national identity: a critical assessment", *Nations and Nationalism*, Cilt. 10, No. ½, 2004, ss. 125-141.
- Hubert Guindon, *Tradition, Modernité et Aspiration Nationale de la Société Québécoise* (Montréal: Editions Saint-Martin, 1990).
- Paul Hamilton, "Converging Nationalisms: Québec, Scotland, and Wales in Comparative Perspective", *Nationalism and Ethnic Politics*, Cilt. 10, No. 4, K1ş 2004, ss. 657-686.
- Monica Heller, "Critique and Sociolinguistic Analysis of Discourse", *Critique of Anthropology*, Cilt. 21, No: 2, 2001, ss. 117-141.

- Daniel Jacques, "Winning Conditions or Meaningful Conditions?", Policy Options, Ocak-Şubat 2000, ss. 67-69.
- Danielle Juteau, "Le défi de l'option pluraliste", Michel Venne (der.), Penser La Nation Québécoise, (Montréal: Editions Québec Amérique, 2000), ss. 199-214.
- James G. Kellas, The Politics of Nationalism and Ethnicity, (London: Macmillan Press, 1998 (1. Baskı:1991))
- Will Kymlicka, "Multinational Federalism in Canada: Rethinking the Partnership", Roger Gibbins ve Guy LaForest (der.), Beyond the Impasse: Toward Reconciliation (Montreal: Institute for Research on Public Policy, 1998), ss. 15-50.
- Guy Laforest, Pour la liberté d'une société distincte. Parcours d'un intellectuel engagé, (Québec: Les Presses de l'Université Laval, 2004).
- Simon Langlois, "La déclaration de Calgary: reflet du nouveau Canada", Revue d'études canadiennes, Ağıustos 1998, ss. 1-32.
- Simon Langlois, "Identité et Souveraineté Nationales: Le Cas du Québec", produite dans le cadre des travaux de la Commission d'étude des questions afférentes à l'accession du Québec à la souveraineté, 22 Ocak 2002, ss.1-58.
- Jocelyn Létourneau, "Le lieu (dit) de la nation: essai d'argumentation à partir d'exemples puisés au cas québécois", Revue canadienne de science politique, Cilt. XXX, No. 1, Mart 1997, ss. 55-87.
- Paul-André Linteau, "La nouvelle histoire du Québec vue de l'intérieur", Liberté, No. 147, Haziran 1983, ss. 34-47
- Lawrence C. Mayer, Erol Kaymak ve Jeff W. Justice, "Populism and the Triumph of the Politics of Identity: The Transformation of the Canadian Party System", Nationalism & Ethnic Politics, Cilt. 6, No. 1, Bahar 2000, ss. 77-102.
- Kenneth McRoberts, Quebec: Social Change and Political Crisis (3. Baskı), (Toronto: McClelland and Stewart, 1988)
- Hudson Meadwell, "The Politics of Nationalism in Quebec", World Politics, 45, Ocak 1993, ss. 203-241.
- Leigh Oakes, "French: a language for everyone in Québec", Nations and Nationalism, Cilt. 10, No. 4, 2004, ss. 539-558.
- François Ricard, "Remarques sur la normalisation d'une littérature", Ecriture, Cilt. 31, Güz 1988, ss. 11-19.
- Ronald Rudin, "Bargaining from Strength: Historical Writing and Political Autonomy in Late-Twentieth-Century Quebec", Bruno Coppeters ve Michel Huysseune (der.), Secession, History and the Social Sciences (Brussels, VUB Brussels University Press, 2002), ss. 159-177.
- Maurice Séguin, L'Idée d'indépendance au Québec. Genèse et historique, (Trois-rivière: Les éditions boréal express, 1971 (2. baskı))
- Michel Seymour, "Quebec and Canada at the crossroads: a nation within a nation" Nations and Nationalism, Cilt. 6, No. 2, 2000, ss. 227-255.
- Dale Thomson "Language, Identity, and the Nationalist Impulse: Quebec", Annals of the American Academy of Political and Social Science, Cilt. 538, Being and Becoming Canada (Mart 1995), 69-82.
- Rodrigue Tremblay, 'Les Québécois Francophones Forment-Ils Un Peuple?', Le Devoir, 30 Haziran 1993, <http://www.vigile.net/pol/multi/tremblaypeuple.html> (25.10.2003)

Mesut Yeğen, Devlet Söyleminde Kürt Sorunu, (İstanbul, İletişim: 2006 (3. baskı), ilk baskı: 1999)

David Young, “Céline Dion, national unity and the English-language press in Canada”, Media, Culture & Society, Cilt. 23, No. 5, 2001, ss. 647-663.